ARCADA

YRKESHÖGSKOLAN ARCADA

Jakaminen, alustatyö ja lohkoketjut:
Suomi kestävän keikkatalouden edelläkävijäksi

Mats Nylund

ARCADA

Sisältö

Johdanto 3

Selvityksen lähtökohdat ja tutkimusmenetelmät 4

Jakamistalouden kehitys Suomessa 6

Jakamistalous ja Euroopan unioni 16

Jakamistalous ja työelämä 19

Keikkatalous uuden työn luojana 20

Keikkatalous ja työn loppu 25

Keikkatalous työntekijöiden aseman heikentäjänä 27

Lohkoketjuteknologian nousu 33

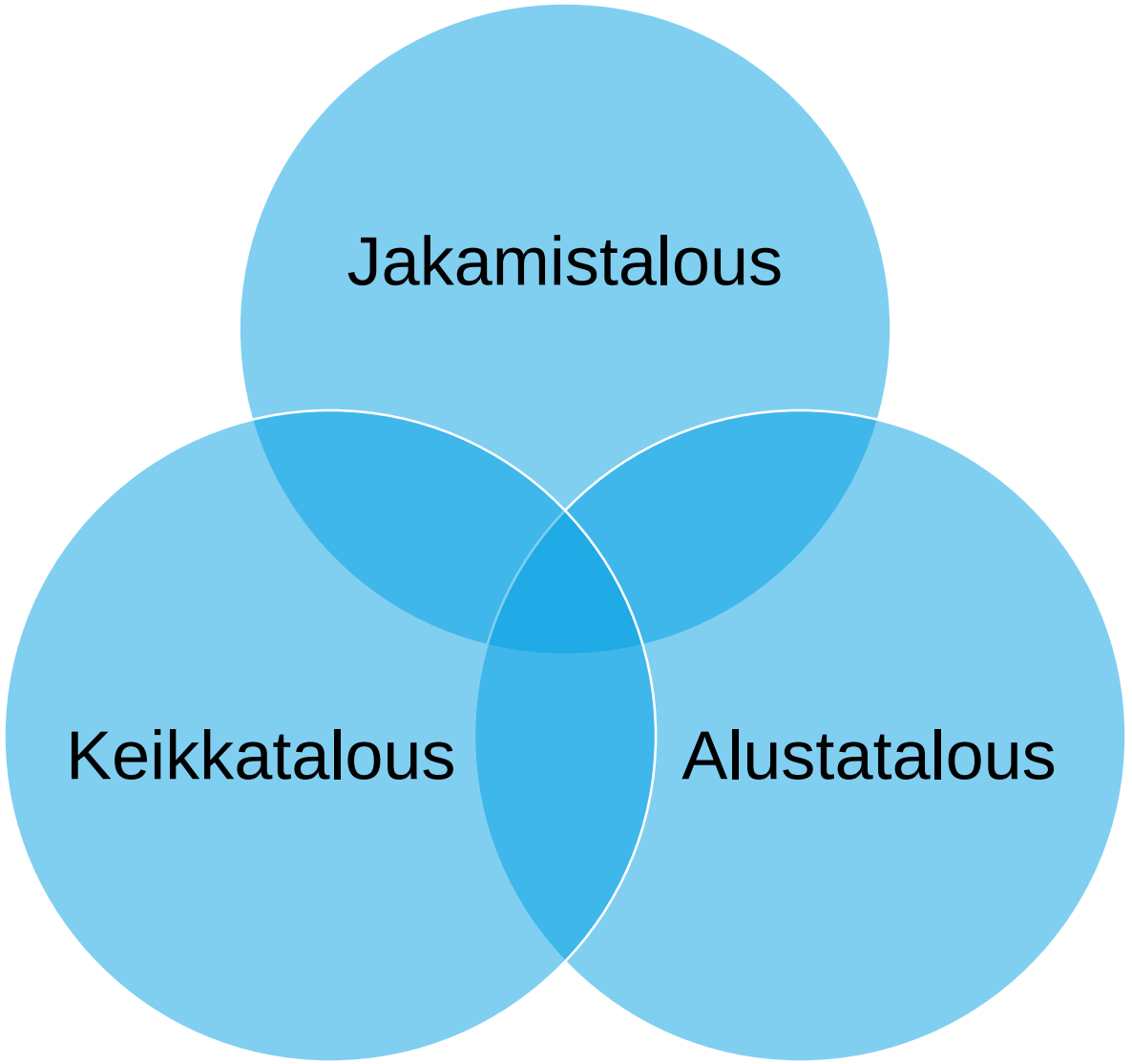
Johtopäätökset 40

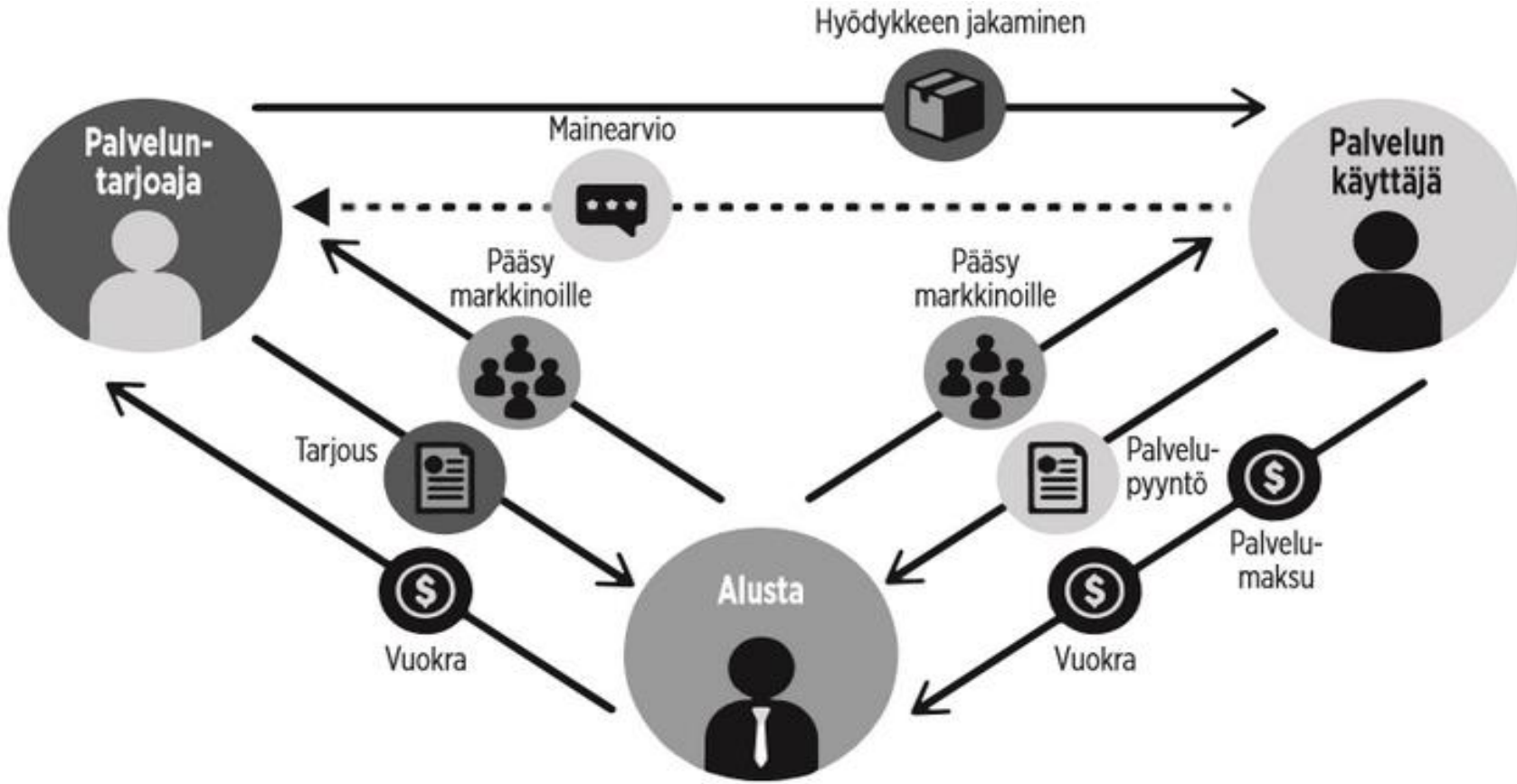
Poliittiset suositukset, tavoitteet ja toimenpiteet 45

Lähteet 47

Mitä on jakamistalous?

- Jakamistaloudessa **vajaakäytössä olevia resursseja** jaetaan tehokkaasti **verkkosovellusten** avulla. Jaettavia resursseja voivat olla eri hyödykkeet (esim. asunto, työkalu, kulkuneuvo), mutta usein myös työ ja palvelut, eli osaaminen ja aika. Vaihto tapahtuu ennen kaikkea **vertaistoimijoiden** välillä.
- Usein jakamistalouteen viitataan myös silloin kun kyse on yksinkertaisesti verkon välityksellä tapahtuvasta vuokrauksesta sekä palvelujen myymisestä ja ostamisesta.

Jakamistalous
Keikkatalous
Alustatalous

Hyödykkeen jakaminen
Mainearvio
Palvelun-
tarjoaja
Palvelun
käyttäjä
Pääsy
markkinoille
Pääsy
markkinoille
Tarjous
Palvelu-
pyyntö
Palvelu-
maksu
Alusta
Vuokra
Vuokra

Suomalaiset jakamistalousalustat vuonna 2017

Vertaistalouden muoto (P2P, many-to-many)	Kategoriat	Alustat (30 kpl)
Vertaisvuokraus ja -lainat	Kulkuvälineet	Shareit Blox Car, Skipper
	Raha	Fellow Finance, Fixtura
	Tavarat	Goodrnt, Jakokulma, Retkirent, Kuinoma, Kinspiring,
	Tilat	Barking, Helsinki Bed and Breakfast, Rentapark, Vint, Flextila
Vertaispalvelut ja keikkatyö	Elämykset	Activities Finland, Dineaway, Doerz, Duara Travels, Njom Njom
	Hoitopalvelut	Oupet
	Keikkatyö	Suomen suoratyö, Treamer, Wolt, Workpilots
	Kimppakyydit	Kimppa.net, Kyydit.net, PiggyBaggy, Superkyydit
	Naapuriapu	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki

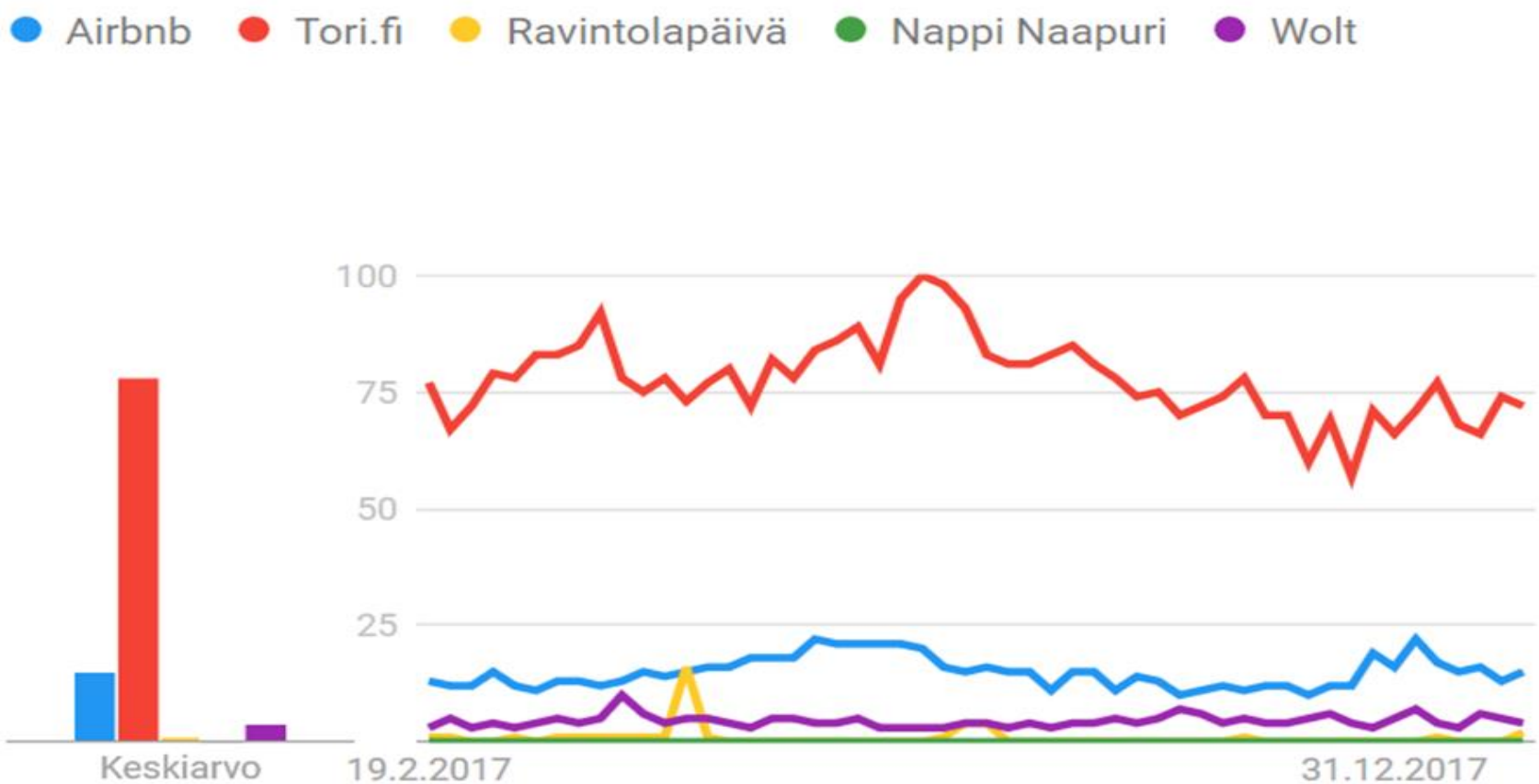
Lähde: Makkonen (2017)

Taulukko 1. Jakamistalouden toimijoita, ominaisuuksia ja alustoja

Globaalit	Uber, AirBnB, Couchsurfing
Tavaranvaihto	Tori.fi, Huuto.net
Liiketoiminta	PiggyBaggy, Sharetribe, Ratti.fi, Swap.com, City Car Club, Helsingin kotimajoitus, Recci, Jelppis, Treamer, Moppi.com, GreenRiders
Yhteisövetoiset	Nappi Naapuri, Stadin aikapankki, Ravintolapäivä, Siivouspäivä, Saunapäivä, Kimppakyyti.fi
Sosiaalinen median ryhmät	Esimerkiksi Facebookissa toimii pelkästään Helsingissä lukuisia ryhmiä: Kallion safkat kiertoon, kaupungin-osien kierrätysryhmät (Haaga kierrättää, Töölö kierrät-tää jne.), Vuokra-asunnot Helsinki
Julkinen	Kutsuplus, kirjasto (etenkin laajennettu kirjastotoimin-ta), kaupunkipyörät, yhteisviljely, kierrätyskeskus, avoi-men datan hankkeet (esim. Helsinki Region Infoshare)
Rajatapaukset	REKO-renkaat, Nearhood, Split Finland, Wolt, Foodora

Hakumäärät ajan mittaan

Google Trends

Suomi. Viimeiset 12 kuukautta. Verkkohaku.

Mitä on keikkatalous?

- Työelämän yhteydessä on jakamistalouden rinnalla viitattu myös sellaisiin käsitteisiin kuin alustatalous (ja alustatyö) sekä keikkatalous. Puheet alustoista painottavat meneillään olevan kehityksen teknistä ulottuvuutta. **Alustat ovat eräänlaisia yksittäisten työsuoritusten digitaalisia kauppapaikkoja**.
- Keikkataloudella kuvaillaan niitä työehtoja, joita tämä kehitys avaa. **Kyseessä eivät ole varsinaiset työsuhteet, vaan erilaiset toimeksiannot, jotka muistuttavat freelancer-työtä ja pienimuotoista yritystoimintaa**. Ajatuksena on, että työelämä saa yhä enemmän piirteitä, jotka muistuttavat perinteisiä muusikkojen ja muiden viihde- ja kulttuurialoilla toimivien keikkoja. Lisäksi on viitattu työn joukkoistamiseen

Online Labour Index
140
130
120
110
100
90
Jul '16
Oct '16
Jan '17
Apr '17
Jul '17

Tulevaisuusvisio: Työelämä vuonna 2050

- Ei enää palkkatyötä tai työsuhteita
- Kaikki rutiinityö on hävinnyt, ja kaikki ihmisten työt kyetään teettämään paljon nykyistä älykkäämmin ja tehokkaammin
- Ihmiset työllistyvät osaamisensa perusteella suurin tai pieniin projekteihin.
- Organisaatiot ovat hajautuneet muodoltaan alati muuttuviksi ja suhteellisten itsenäisten projektien muodostamiksi verkostoiksi
- Ansiotyöhön käytetty aika supistuu
- Aikaa vapautuu muihin tuottaviin toimintoihin muunlaisten kanavien välityksellä, rahatalouden ulkopuoliseen palvelujen vaihtoon.
- Ihmiset voivat osallistua monipuolisesti myös oman paikallisyhteisönsä tai oman perheen ja kotitalouden toimintaan.

(Kasvio 2014)

Kestävän (keikka-) työn malli

EKOLOGINEN KESTÄVYYS - energian ja raaka-aineiden kulutus planetaaristen rajojen mukaista - toimintojen aiheuttamat ympäristökuormat mahdollisimman pienet - tuotteet ja palvelut kestävän kehityksen vaatimusten mukaisia	INHIMILLINEN KESTÄVYYS - terveelliset ja turvalliset työympäristöt - työkuormitukset kohtuullisia - työn sisältö mielekäs ja kiinnostava - säällinen toimeentulo - työ ja elämä tasapainossa - työkyky säilyy läpi työuran
TALOUDELLINEN KESTÄVYYS - organisaation rahoituspohja kunnossa - toiminta kilpailukykyistä - toiminta kannattavaa - uusiutumiskyky riittävä myös tulevaisuutta ajatellen	SOSIAALINEN KESTÄVYYS - toimivat työyhteisöt - vaaditut uhraukset ja saadut palkinnot jakautuvat oikeudenmukaisesti - toiminnot kaikin puolin sosiaalisesti hyväksyttäviä - myös heikommilla resursseilla varustetuilla mahdollisuus tuottavaan osallistumiseen

Lohkoketjut

Lohkoketjuteknologialla tarkoitetaan yleispiirteissään avointa, hajautettua, kryptografisesti ketjutettua ja useiden tietokoneiden verkkoon säilöttyä kirjanpitoa. Tämän jaetun kirjanpidon sisältö on tarkistettavissa samanlaisena samanaikaisesti eri paikoista. Oleellista on, että lohkoketjulla ei ole minkäänlaista keskusta, vaan se toimii täysin hajautetusti tuhansien tietokoneiden muodostamassa vertaisverkossa

Hajautetut ja keskitetyt datarakenteet

Hajautettu toiminta on keskeinen ominaisuus, joka erottaa lohkoketjuteknologian perinteisistä datarakenteista. Jälkimmäisissä lähtökohta on datan hallinta ja säilöminen keskuspalvelimen avulla ja järjestelmän hierarkkisuus tätä kautta. Hajautettu tietokanta vaatii järjestelmältä erityisesti luottamukseen liittyviä toimintoja, joita ei perinteisissä keskitetyissä tietokannoissa tarvita eikä niitä niissä myöskään ole.

”Jakamistalouden teknologia”

Lohkoketjuteknologia avaa uusia mahdollisuuksia verkostomaiselle ja yhteisölliselle taloudelliselle ja poliittiselle toiminnalle, minkä vuoksi lohkoketjua voi luonnehtia jakamistalouden teknologiaksi. Lohkoketjut mahdollistavat ihmisten välistä jakamista aikaisempaa suoremmin ja tehokkaammin. Lohkoketjut muuttavat myös organisaatioita ja sitä kautta työelämää.

Hajautetun järjestelmän seuraukset

- Välikädet muuttuvat tarpeettomaksi
- Jakamistalouden ”korjaussarja”: Uberin ja Airbnb:n kaltaiset kalliit välikädet putoavat pois
- Esim. kyytipalveluiden työntekijät pystyisivät hallinnoimaan itse alustoja ja saamaan suuremman osan tuotoista itselleen. Välittäjien osuuksien minimoituminen voisi tarkoittaa myös käyttökustannusten laskua
- Vertaisverkosto ja vertaistoimijoiden asema voimistuu

Lohkoketjut ja uudet jakamistalouden palvelut

- Datan (myös esim. terveysdata) markkinapaikat
- Energiatuotanto (naapurisähkökokeilu)
- Vertaisvakuutukset
- Mikromaksaminen (arvonsiirto ilman välikäsiä)
- Yleisalustat

Uudet verkostot ja yritykset

- Yritykset ja välittäjät eivät katoa kokonaan lohkoketjujen myötä, mutta ne menettävät asemiaan suhteessa voimistuvin verkostoihin.
- Tarvittava tieto tai osaaminen löytyy usein organisaation ulkopuolelta.
- Verkostot taas huomaavat, että he pärjäävät varsin mukavasti myös ilman yrityksiä.
- Vanhat yritykset ja uudet kasvuyritykset menestyvät ennen kaikkea siksi, että he kykenevät toimimaan yhteistyössä verkostojen kanssa.
- Jos verkostoilla menee hyvin, niiden jäsenet huomaavat, että heidän ei oikeastaan tarvitse tehdä palkkatyötä
- Vertaa työelämä 2050

Poliittiset suositukset 1-4

1. Suomi pyrkii kestävän keikkatalouden kansainväliseksi edelläkävijäksi. Keikkatalous laajenee ja tärkeää on työelämän laadun parantaminen ja kestävien työurien rakentaminen.
2. Jakamistalous tulee Suomen kannalta nähdä pääasiassa mahdollisuutena. Tulee huomata, että julkisuudessa esitetyt uhkakuvat perustuvat lähinnä ulkomaisiin kokemuksiin.
3. On tärkeä nähdä, että suurista jakamistalouden alustoista vain Uber ja AirBnB toimivat Suomessa. Tämä merkitsee sitä, että kun Suomessa puhutaan jakamistalouden alustoista, kyseessä on useimmiten erittäin pieniä yrityksiä, ei globaaleja jättiläisiä.
4. Tavoitteena tulee olla, että jakamistalouden yritykset toimivat samojen lakien ja pelisääntöjen mukaan kuin muutkin yritykset.

Työelämä (5-10)

5. Juridista määritelmää siitä, kuka on ammattimainen elinkeinoharjoittaja ja kuka satunnainen palveluntarjoaja tulee selkeyttää. Mikro-tason toimijoilla tulee olla kevyemmät säännöt.

6. Juridista määritelmää siitä, kuka on työntekijä ja kuka on yrittäjä, tulee selkeyttää. Kaikkien yhteiskunnan laitosten ja instituutioiden tulee käyttää samaa määritelmää.

7. Kehitetään työttömyysturvalainsäädäntöä niin, että helpotetaan keikkatyöläisten liikkumista työttömyysjaksojen, palkkatyön ja yrittäjämäisten toimeksiantojen välillä.

8. Työttömän tulee saada tietää miten tuleva keikkatyö vaikuttaa hänen työttömyysturvaansa. Ratkaisuna tähän ongelmaan voisi olla työttömyyskassalta pyydettävä ennakkolausunto, jossa kysymys ratkaistaisiin ennakollisesti.

9. Selkeytetään pää- ja sivutoimisen yrittäjän määritelmiä. Työttömänä aloitettu yritystoiminta tulisi nykyistä laajemmin katsoa sivutoimiseksi niin, että se ei johtaisi työttömyyspäivärahojen menetykseen ja kannustaisi siten ottamaan vastaan myös yrittäjämäisiä toimeksiantoja.

10. Työttömien aktiivimallia muutetaan niin, että myös aikapankin kaltainen vaihtotyö kelpaa työsuoritteeksi.

Vero ja perustulo (11-13)

11. Veronkannon helpottamiseksi kehitetään ”veroappi”, eli helppokäyttöinen digitaalinen sovellus, jonka avulla sekä työn teettäjä että työn suorittaja voivat helposti maksaa veronsa ja velvoitteensa. Tällä toimenpiteellä torjutaan harmaata taloutta.

12. Verotuksen kannalta tavoitteena tulee olla, että verot maksetaan siinä maassa missä liiketoiminnallinen arvo tuotetaan. Tätä tavoitetta on syytä ajaa etenkin EU-tasolla.

13. Perustulokokeiluja ja muita perustuloon liittyviä selvityksiä on syytä jatkaa.

Työelämän kehittäminen ja koulutus (14-18)

14. Yhteiskunnan tehtävänä on pitää huolta jakamistalouden työn suorittajista, työelämän laadun parantaminen ja kestävien työurien luominen.

15. Esimerkiksi alustojen palvelusopimusten täytyy olla riittävät selkeät niin, että työn suorittaja ymmärtää mihin hän sitoutuu.

16. Alustatyön suorittajilla kuuluu itsestään selvästi yhdistymisvapaus. Tätä oikeutta ei mikään alustan tekemä palvelusopimus voi kumota.

17. Yrittäjyyskoulusta tulisi koulutuksen eri tasoilla lisätä ja laajentaa niin, että siinä käsitellään myös jakamistalouden työtä ja osuuskunnissa tehtyä työtä.

18. Erityisesti ammattikoulutuksessa tulisi myös lisätä elämänhallinnan taitojen opetusta. Tulevaisuuden työelämässä toimitaan eri rooleissa ja asemissa, ja urakehitys ja sosiaaliturva ovat yhä enemmän työntekijän omalla vastuulla. Elämän tulee pysyä tasapainossa myös silloin kun työtä ei ole.

Lohkoketjut ja data (19-22)

19. Lohkoketjun osalta valtion pitäisi asettaa itselleen selkeä tavoite. Mitä valtio voi ja haluaa tehdä lohkoketjun avulla? Mitä riskejä lohkoketju tuo mukanaan valtiolle?

20. Tarvitaan lisää tutkimukseen perustuvaa tietoa lohkoketjuista. Myös lisää koulutusta tarvitaan. Lohkoketju tulisi nostaa keskeiseen rooliin valtion tekoälyä ja alustaloutta koskevissa hankkeissa.

21. Valtion tulisi hyödyntää lohkoketjuteknologian ympärille muodostuneita verkostoja. Niissä on mukana tutkijoita, kehittäjiä ja aktiiviharrastajia sekä tutkimusorganisaatioista että erikokoisista yrityksistä.

22. Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tekoälyyn ja alustatalouteen liittyvissä hankkeissa tulee ottaa huomioon kansalaisten oikeus hallita omaa dataansa huomattavasti paremmin. Kuluttajien ja yhteiskunnan näkökulmasta on kestämätöntä, mikäli kuluttajien tuottama data jää yksityisen yrityksen omistukseen. Oikeus nähdä oma data ja saada se poistetuksi ei riitä, vaan kuluttajilla tulee oikeus päättää kuka dataa saa käyttää, missä yhteyksissä ja millaisella korvauksella.

Valtio (23-25)

23. Valtion tulee itsekin pyrkiä soveltamaan jakamistalouden periaatteita omistuksiinsa nähden. Jos valtion omaisuutta, esim. kiinteistöjä, voidaan avata kansalaisten käyttöön, näin tulee tehdä. Valtionhallinnon kaikilla tasoilla tulee selvittää, miten eri laitokset voivat toimia jakamistalouden periaatteiden mukaisesti. Hyvä malli on varaamo.hel.fi.

24. Eduskunnan omia toimintatapoja suhteessa sen käyttämiin asiantuntijoihin tulee muuttaa niin, että ne sopivat paremmin yhteen jakamistalouden kanssa. Eduskunnan tulisi kerätä tietoa asiantuntijatyön joukkoistamisella. Tähän tarvitaan sopivia digitaalisia työkaluja. Hyvä malli on solved.fi.

25. Eduskunnan järjestämien asiantuntijaseminaarien ja työpajojen tulee perustua keskusteluun ja vuorovaikutukseen, ei esitelmien pitämiseen. Tarvittaessa tulee käyttää fasilitointia keskustelun ohjaukseen.